

“เจตนา” กับการประยุกต์ใช้ตัดสินจริยธรรมในกรณีต่าง ๆ

จริยศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยความประพฤติหรือการกระทำของมนุษย์เกี่ยวข้องกับลักษณะของความปรารถนา ความต้องการที่จะกระทำด้วยความจงใจหรือความตั้งใจ อันเป็นการบ่งบอกถึงเจตนา เป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญในทางจริยศาสตร์ในแง่ของการตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์ หรือการตัดสินปัญหาด้านจริยธรรม “เจตนา” สามารถประยุกต์ใช้ในการตัดสินปัญหาทางจริยธรรมในกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันในสังคม เช่น กรณีการทำการุณยฆาต การทำโคลนนิ่ง การทำแท้ง ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในบทนี้ อย่างไรก็ตามในทัศนะทางจริยศาสตร์บางทัศนะถือเอามูลเหตุของการกระทำเป็นตัวตัดสินทางจริยธรรม บางทัศนะถือเอาผลของการกระทำเป็นตัวตัดสิน ในเบื้องต้นจะได้นำเสนอทัศนะทางจริยศาสตร์ดังกล่าวนี้เป็นลำดับไป

4.1 ทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอามูลเหตุของการกระทำเป็นเกณฑ์ตัดสิน

แนวคิดทางจริยศาสตร์ที่ถือเอามูลเหตุของการกระทำหรือเจตนาในการกระทำตามหน้าที่เป็นมาตรการวัดการทำความดีทำชั่ว กล่าวคือ การชี้วัดความดีความชั่วตามแนวคิดนี้มีได้คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นว่าจะเป็นอย่างใด แต่พิจารณาว่าการกระทำแต่ละครั้งเกิดจากเจตนาที่เกิดจากการสำนึกในการทำหน้าที่หรือไม่ แนวคิดทางจริยศาสตร์ดังกล่าวนี้ เรียกว่า ทฤษฎีกรณียธรรม (Deontological Theory) แนวคิดแบบทฤษฎีกรณียธรรมมีทัศนะดังนี้

ทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่ถือว่า การตัดสินการกระทำทางศีลธรรมว่าดีหรือชั่วให้ถือเอาตามเจตนาที่จะทำตามหน้าที่ทางศีลธรรมเป็นเกณฑ์ตัดสิน ไม่นำเอาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมาตัดสิน ไม่ว่าผลการกระทำนั้นจะเป็นคุณหรือโทษต่อตนเองหรือต่อผู้อื่น¹

ตามแนวคิดทฤษฎีกรณียธรรมดังกล่าวนี้ ประเด็นที่สำคัญคือ มาตรการในการชี้วัดทางศีลธรรม ซึ่งมุ่งเอาเจตนาที่จะทำตามหน้าที่ทางศีลธรรมเป็นเกณฑ์ตัดสินเช่น ก เห็นเด็กกำลังตกน้ำ จึงตัดสินใจกระโดดลงไปช่วยเหลือเด็ก กรณีนี้ถือว่า ก ได้ทำหน้าที่ทางศีลธรรม ตามแนวคิด

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย, น. 26.

ทฤษฎีกรณียธรรม ซึ่งผลที่เกิดขึ้นอาจส่งผลให้ ก เกิดอันตรายขึ้นมาก็ได้ ถ้าหากว่า ก วายน้ำไม่เก่ง หรืออาจได้รับอันตรายทั้ง ก และเด็กก็ได้ แต่ผลมิได้ชี้วัดการกระทำของ ก การใช้เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม ดังกล่าวนี้น่าสอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญา ชาวเยอรมันท่านหนึ่งคือ อิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant : 1724-1804) คานต์มีแนวคิดในการตัดสินทางจริยธรรมที่มูลเหตุของการกระทำคือ เจตนาในการกระทำตามหน้าที่โดยมิได้คำนึงถึงผลของการกระทำไม่ว่าผลของการกระทำจะเป็นประโยชน์หรือเป็นโทษต่อตนเองหรือบุคคลอื่น เจตนาในการกระทำตามหน้าที่ตามทัศนะของคานต์ เรียกว่า เจตนาดี (good will) ดังคำกล่าวว่า “สำหรับคานต์การทำหน้าที่กับการทำด้วยเจตนาดีเป็นเรื่องเดียวกัน”² ลักษณะเจตนาดีของคานต์เป็นเจตนาดีในการทำหน้าที่โดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ดังคำอธิบายว่า “เป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไข (good without qualification)”³ และเจตนาดีในการทำตามหน้าที่นั้นเป็นการกระทำที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล คือ หลักการทางศีลธรรมหรือคติบท (maxim) ที่บุคคลยึดถือปฏิบัติ ซึ่งการกระทำโดยเจตนาแต่ละครั้งนั้นย่อมเป็นไปตามคติบท (maxim) อย่างใดอย่างหนึ่ง หลักการทางศีลธรรมที่ปฏิบัตินั้นจะต้องสอดคล้องกับกฎทางศีลธรรม ซึ่งเป็นกฎสากลที่มนุษย์ทุกคนปฏิบัติได้ และกฎทางศีลธรรมเป็นลักษณะของคำสั่งเด็ดขาด (categorical imperative) ที่จะต้องปฏิบัติโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ คือ ไม่ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ ไม่ว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นคุณหรือโทษต่อตนเองหรือบุคคลอื่น คำสั่งเด็ดขาดนี้เป็นสิ่งที่เกิดก่อนประสบการณ์ของมนุษย์และมาจากโครงสร้างของจิต เพื่อให้เห็นแนวคิดทฤษฎีกรณียธรรม ตามทัศนะของคานต์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นผู้วิจัยจะได้ยกกรณีตัวอย่างดังนี้

กรณีที่ 1 ก ได้ชมโทรทัศน์รายการหนึ่ง ได้ออกอากาศเผยแพร่ชีวิตของเด็กกำพร้า ซึ่งใช้ชีวิตอยู่กับยายที่เป็นคนพิการ รายการดังกล่าวได้นำเสนอความเป็นอยู่ของเด็กกำพร้าและยายที่ได้รับความทุกข์ยากลำบากมาก และทางรายการยังประชาสัมพันธ์ให้ผู้ชมทางบ้านได้บริจาคทรัพย์สินช่วยเหลือด้วย ก ได้ชมรายการดังกล่าวแล้วเกิดความสงสารเด็กและยายมาก จึงแจ้งความจำนงขอบริจาคทรัพย์สินเพื่อให้ความช่วยเหลือ

² วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2530), น. 120.

³ Immanuel Kant, The Moral Law : Kant's Groundwork of the Metaphysics of Morals, translated and analysed by H.J. Paton (London : Hutchison University Library Press, 1972), p.59.

จากการกระทำของ ก จะเห็นว่า ในความรู้สึกของคนทั่วไป อาจมีความคิดว่า การกระทำของ ก เกิดจากกุศลเจตนาอันเป็นเจตนาดี เป็นบุคคลที่มีความเมตตา ย่อมได้รับการยกย่องจากสังคม แต่เมื่อพิจารณาจากแนวคิดของคานต์แล้ว จะเห็นได้ว่าการกระทำของ ก ยังประกอบอยู่ด้วยเงื่อนไข แม้ว่า ก จะไม่ได้หวังผลอื่นใดก็ตามแต่เงื่อนไขดังกล่าวคือ การกระทำของ ก ถูกกระตุ้นจากอารมณ์หรือความรู้สึก การกระทำที่ถูกกระตุ้นก็ยังมิได้ชื่อว่า เจตนาดี และแรงกระตุ้นไม่ว่าจะเป็น “สัญชาตญาณ ความอยาก ความปรารถนา อารมณ์และความรู้สึก”⁴ ในกรณีนี้ถ้าหากว่า ก กระทำไปตามหน้าที่โดยมิได้คำนึงถึงผลและไม่ใช้ความรู้สึกเข้าไปเป็นเงื่อนไขใด ๆ การกระทำของ ก ก็ถือว่าเป็นเจตนาดี และเป็นการกระทำที่ดี แต่การกระทำของ ก ดังที่ได้นำเสนอนี้มิได้หมายความว่า เป็นการกระทำชั่วหรือกระทำผิดแต่ “ถ้ามองจากแง่จริยธรรมมันไม่มีค่าอะไร... ชีวิตที่สมบูรณ์สำหรับคานต์คือชีวิตอยู่กับศีลธรรมคืออยู่กับหน้าที่มิใช่อยู่กับความสุขหรือความรู้สึก ศีลธรรมเกิดขึ้นเมื่อความสำนึกในหน้าที่ฝืนแรงผลักดันของอารมณ์”⁵

กรณีที่ 2 นาง ก หย่ากับสามี ซึ่งยังต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูลูกเล็ก ๆ 3 คน นาง ก มีอาชีพรับจ้างและได้รับค่าจ้างเพียงเล็กน้อย บางวันก็ไม่เพียงพอสำหรับเลี้ยงดูลูก นาง ก จึงตัดสินใจเข้าไปขอขมยืมที่ร้านค้าแห่งหนึ่งมาเพื่อเลี้ยงดู

การกระทำของนาง ก ถ้าหากว่า เป็นการกระทำเพื่อหน้าที่และอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลที่ว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้จะต้องกระทำและนาง ก ก็ถือว่าเป็นหลักการส่วนตัวของตนเอง พยายามจงใจให้เป็นกฎสากลและในสังคมนั้นก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับนาง ก กฎการกระทำนี้จึงเป็นกฎสากลของสังคมนี้ ถ้าพิจารณาประเด็นนี้แล้ว ทศนะของคานต์ถือว่า นาง ก ปฏิบัติถูก เพราะเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับกฎสากล เนื่องจากคานต์มีทัศนะว่า “จงทำในลักษณะคติบท (maxim) การกระทำของท่านก็สามารถเป็นกฎสากลได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นหลักที่สัดทั้งหลาย อาจใช้เป็นหลักของการกระทำได้”⁶ แต่ถ้านาง ก ไม่สามารถกระทำให้หลักการของตนเองเป็นกฎสากลได้ การกระทำของนาง ก ก็ไม่ถูกต้อง หมายความว่า การกระทำของนาง ก มิได้เป็นกฎสากลของบุคคลในสังคมนั้น ซึ่งขัดแย้งกับกฎศีลธรรม เช่น “การประสงค์ให้มีการขมยืมกัน ซึ่งเราอาจ

⁴ วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, น. 121.

⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 122.

⁶ “Act only on that maxim through which you can at the same time will that it should become a universal law” ดูใน Immanuel Kant, The Moral Law : Kant's Groundwork of the Metaphysic of Morals, translated and analysed by H.J. Paton, p.29.

พอใจที่จะเป็นผู้ขโมย แต่ไม่พอใจ ถ้าจะถูกขโมย การขโมยจึงขัดแย้งกับกฎศีลธรรม”⁷ และอีกประเด็นหนึ่ง การกระทำของนาง ก ถ้าหากว่าเกิดจากความเมตตากรุณาต่อลูก ซึ่งเป็นแรงจูงใจฝ่ายกุศลและการที่ไปขโมยขนมนั้นก็ได้นำมามากมายเพื่อต้องการขาย แต่เพื่อเลี้ยงลูก ประเด็นนี้อาจได้รับความเห็นใจจากสังคม แต่ทัศนะของคานต์ก็ยังคงเกิดจากแรงกระตุ้น ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการกระทำ

จากกรณีตัวอย่างที่นำเสนอนี้เพื่อให้เห็นว่าทัศนะของคานต์ใช้เกณฑ์ตัดสินการกระทำที่มูลเหตุ หรือที่ตัวเจตนาดี ซึ่งเป็นการทำตามหน้าที่ตามกฎศีลธรรม โดยมีได้มีเงื่อนไขใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นผลลัพธ์หรือเป้าหมาย ตลอดถึงแรงกระตุ้นต่าง ๆ ตามทัศนะของผู้วิจัยแล้วเห็นว่าแนวคิดของคานต์อาจกระทำได้อย่าง โดยเฉพาะในวิสัยของปุถุชน เช่น การที่บิดามารดาให้ความเมตตากรุณาต่อบุตรธิดา โดยการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูอย่างดี แม้ว่าบิดามารดาไม่ได้หวังผลหรือเป้าหมายว่าจะได้รับการปฏิบัติตอบแทนจากบุตรธิดา แต่เราก็ปฏิเสธมิได้ว่าการกระทำของบิดามารดานั้นถูกกระตุ้นจากอารมณ์คือ จิตใจที่ประกอบด้วยความเมตตากรุณา และอีกประเด็นหนึ่งคือ การตัดสินที่มูลเหตุหรือเจตนาของการกระทำเป็นตัวตัดสินอย่างเดียว โดยมีได้คำนึงถึงผลลัพธ์ของการกระทำ อาจเกิดปัญหาได้ สมมติว่า หญิงสาวคนหนึ่งได้ตั้งครรภ์และได้ตัดสินใจที่จะทำแท้ง การกระทำของหญิงสาวคนนั้นก็เห็นเจตนาในการทำหน้าที่และเป็นการกระทำที่คนในสังคมนั้นยอมรับเป็นกฎที่คนทุกคนในสังคมนั้นปฏิบัติกันได้ จึงถือว่าเป็นเจตนาดีตามทัศนะของคานต์ ถ้าหากว่าเป็นเช่นนี้ปัญหาต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้น เช่น การฆ่ามนุษย์ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ การไม่เห็นคุณค่าของชีวิตมนุษย์ นี่เป็นตัวอย่างของการตัดสินทางจริยธรรมโดยมิได้คำนึงถึงผลของการกระทำ

4.2 ทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาผลของการกระทำเป็นเกณฑ์ตัดสิน

ทัศนะทางจริยศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นถือเอามูลเหตุหรือเจตนาของการกระทำเป็นเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม โดยมีได้คำนึงถึงผลที่เกิดจากการกระทำมาตัดสินสำหรับทัศนะที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นทัศนะที่ตรงข้ามกับทัศนะที่ถือเอามูลเหตุของการกระทำแต่ถือเอาผลของการกระทำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ ทัศนะนี้เป็นทัศนะแบบประโยชน์นิยม (Utilitarianism)

⁷ ภัทรพร สิริกาญจน์, “บทบาทของเหตุผลในงานเขียนของคานต์,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523, น. 131.

ทัศนะทางจริยศาสตร์แบบประโยชน์นิยมมีกรอบแนวคิดที่ว่า “เป็นทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาผลประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี”⁸ จากกรอบแนวคิดประโยชน์นิยมจะเห็นว่า เกณฑ์การตัดสินการกระทำพิจารณาจากผลการกระทำที่เกิดขึ้นว่า ก่อให้เกิดความสุขในปริมาณที่มากที่สุดสำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือไม่ ถ้าการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขหรือการกระทำที่มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในปริมาณมากที่สุดนั้นถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องเป็นการกระทำที่ดี ทัศนะที่ถือเอาผลของการกระทำในการตัดสินการกระทำนี้จะได้ยกตัวอย่างแนวคิดของ จอห์น สจวต มิลล์ (John Stuart Mill : 1806-1873)

มิลล์ เป็นนักปรัชญาชาวอังกฤษ มีแนวคิดแบบประโยชน์นิยม มีจุดมุ่งหมายในเรื่องปริมาณความสุขหรือความพึงพอใจ โดยมีทัศนะว่า

การกระทำที่ถูกต้องคือ การกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดความสุขและการกระทำที่ผิดก็คือการกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีหรือความทุกข์ ความสุขคือความเพลิดเพลินยินดี และปราศจากความเจ็บปวด ความทุกข์เป็นความเจ็บปวดและขาดความพึงพอใจ⁹

แนวคิดของมิลล์ดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุข หรือความพึงพอใจ ส่วนการกระทำที่ผิดคือ การกระทำที่มีแนวโน้มที่จะเกิดการสวนทางกับความสุขหรือความพึงพอใจ ซึ่งเป็นการก่อให้เกิดความทุกข์หรือความเจ็บปวด

การตัดสินการกระทำลักษณะนี้ ถือว่าเป็นการตัดสินที่ผลลัพธ์ โดยมีได้ให้ความสำคัญว่าจะมีเจตนาอย่างไร หรือ มิได้ให้ความสำคัญถึงมูลเหตุของการกระทำ แต่ดูที่ปริมาณของความสุขหรือความพึงพอใจที่เกิดขึ้น และมาตรฐานของประโยชน์สุขตามแนวคิดของมิลล์ มิใช่ความสุขที่ยิ่งใหญ่ของปัจเจกชนหรือคนใดคนหนึ่ง แต่มุ่งไปที่ประโยชน์สุขโดยรวมมิลล์กล่าวว่า “หลักการตัดสินการกระทำของประโยชน์นิยมมิใช่ความสุขที่มากที่สุดของผู้กระทำแต่เป็นความสุขที่มากที่สุดของคนทั้งหมด”¹⁰ การกระทำที่ถูกต้อง จึงมิใช่การกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขแก่ตนเอง แต่เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขที่เกิดกับคนจำนวนมากที่สุด การใช้หลักคำนวณความสุข ซึ่งเป็นการคำนวณปริมาณของความสุข ศาตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ ได้อธิบายว่า

⁸ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย, น. 101.

⁹ John Stuart Mill, Utilitarianism, Liberty and Representative Government (New York : E.P. Dutton Company Inc, 1951), p. 8.

¹⁰ Ibid, pp. 10-11.

การกระทำบางอย่างอันอาจก่อให้เกิดทั้งสุขและทุกข์ และในการคำนวณเราต้องเอาความทุกข์มาหักออกจากความสุขด้วย เพื่อจะได้เปรียบเทียบผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น แต่เราอาจตกอยู่ในสถานการณ์ซึ่งในบรรดาการกระทำที่จะเป็นไปได้นั้นไม่มีอันใดเลยที่จะก่อให้เกิดความสุข ทุกอันก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งนั้น ในกรณีเช่นนี้เราก็ต้องเลือกทำอันที่ก่อให้เกิดทุกข์น้อยที่สุด ในที่นี้ก็ต้องถือว่าการเลือกของเราเป็นไปตามหลักมหัสซพหุเหมือนกัน ในสถานการณ์เช่นนี้สิ่งที่ให้ความทุกข์น้อยที่สุดต้องถือว่าเป็นสิ่งที่ให้ความสุขมากที่สุด¹¹

เพื่อให้เห็นทัศนะของมิลล์ในเรื่องการคำนวณผลหรือการคำนวณเรื่องความสุขจะได้ยกกรณีสมมติดังนี้

ก เห็นว่ามีโครงการกู้ยืมเงินที่รัฐบาลมอบให้แก่หมู่บ้าน ก จึงแจ้งความจำนงค์กู้ยืมเงินมาจำนวนหนึ่ง ซึ่ง ก มีความคิดว่าเมื่อได้เงินมาแล้วจะลงทุนเปิดร้านค้าเล็ก ๆ ส่วนตัว คาดว่าจะมีกำไรจากการค้าขายและประชาชนในหมู่บ้านไม่ต้องเดินทางไปซื้อของใช้ที่จำเป็นถึงในตัวเมือง

ขณะที่ ข มีความเห็นว่าถ้าลำพังแค่คนเดียวคงจะกู้เงินได้จำนวนน้อย จึงพิจารณาว่ามีคนในหมู่บ้านหลายคนที่มีฝีมือทางด้านหัตถกรรม ข จึงได้ปรึกษาคณะในหมู่บ้านหลายคนแล้วมีมติว่า แต่ละคนเมื่อกู้เงินได้มาแล้ว นำมารวมกลุ่มกันลงทุนเพื่อทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ซึ่งคาดว่าจะส่งผลการผลิตจากฝีมือหัตถกรรมไปขายทั่วประเทศ จะนำผลกำไรให้กับกลุ่มคนในหมู่บ้าน และยังเปิดโอกาสให้กับบุคคลที่ยังไม่ได้ลงทุนมาร่วมลงทุนเพิ่มเติมอีกด้วย จะส่งผลให้คนในหมู่บ้านได้ผลประโยชน์ร่วมกัน

จากกรณีสมมติดังกล่าวนี้ กรณีแรกเป็นการมุ่งถึงประโยชน์ส่วนบุคคลหรือตนเองก่อน ซึ่งมีได้สอดคล้องกับแนวคิดของมิลล์ ส่วนกรณี ข นั้น มุ่งเอาประโยชน์ของคนในหมู่บ้านถือว่าการมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งมีปริมาณที่มากกว่ากรณีนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดของมิลล์

การมุ่งถึงผลประโยชน์เป็นเครื่องตัดสินความดีความชั่วด้านเดียว โดยไม่ดูที่แรงจูงใจหรือเจตนาของการกระทำนั้น อาจเกิดปัญหากรณีการคำนวณปริมาณของประโยชน์สูงสุดที่ผิดพลาด เช่น กรณีที่กู้เงินมาแล้วรวมกลุ่มกันผลิตยาเสพติดส่งขาย คิดว่าเมื่อขายยาเสพติดไปแล้ว คนทั่วประเทศอาจไม่ต้องสูญเสียประโยชน์มากนัก แต่คนในหมู่บ้านจะได้รับประโยชน์มากกว่า หรือสมมติว่า โรงงาน ก ปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำโดยคาดการณ์ว่าน้ำอาจเสียไม่มาก แม้ว่าจะมีปลาในแม่น้ำตายบ้างประชาชนคงไม่เสียประโยชน์มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่นำเงินเข้าประเทศจากผลผลิตของโรงงาน แต่หลังจากปล่อยน้ำเสียลงไปแล้ว นอกจากปลาที่อยู่ตามธรรมชาติตายจำนวนมากแล้วยังส่งผลถึงปลาในกระชังที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ตายเป็นจำนวนมาก

¹¹ วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, น. 101.

ลักษณะเช่นนี้เกิดจากการคำนวณปริมาณประโยชน์สุขที่ผิดพลาด เนื่องจากชาวประโยชนนิยมยอมรับว่า “เรายังวัดปริมาณที่แน่นอนของความสุ่มไม่ได้”¹² นี่คือนิยามที่อาจเกิดขึ้นได้จากการตัดสินใจกระทำจากผลลัพธ์อย่างเดียว จะเห็นว่าเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมแบบประโยชนนิยม เรื่องถูกผิดดีชั่วมิได้มีความแน่นอนตายตัว แต่มีความผันแปรไปตามผลของการกระทำที่เกิดขึ้น

ผู้วิจัยได้นำเสนอทัศนะทางจริยศาสตร์ในประเด็นการตัดสินใจทางจริยธรรม 2 แบบ คือ แบบที่ถือเอาเจตนาหรือมูลเหตุของการกระทำเป็นสิ่งที่ตัดสินทางจริยธรรมโดยมิได้คำนึงถึงผลของการกระทำไม่ว่าผลของการกระทำนั้นจะเป็นคุณหรือโทษต่อตนเองหรือบุคคลอื่น และอีกแบบหนึ่ง คือ การตัดสินใจทางจริยธรรมโดยถือเอาผลของการกระทำเป็นเกณฑ์ โดยมิได้คำนึงถึงตัวเจตนาหรือมูลเหตุของการกระทำ ส่วนเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมตามทัศนะพุทธจริยศาสตร์ ผู้วิจัยได้นำเสนอไปแล้ว ดังนั้นเพื่อให้เห็นการวินิจฉัยการกระทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จะได้นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้เกี่ยวกับเจตนาในการตัดสินใจทางจริยธรรมในกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เพื่อให้ประเด็นของเจตนาในพุทธจริยศาสตร์มีความชัดเจนขึ้น และจะได้ทราบว่าทัศนะทางจริยศาสตร์ทั้งแบบที่ถือเอาเจตนาในการกระทำและแบบที่ถือเอาผลของการกระทำวินิจฉัยในกรณีต่าง ๆ อย่างไร

4.3 การประยุกต์ใช้ “เจตนา” ตัดสินจริยธรรมกรณีต่าง ๆ

ความเปลี่ยนแปลงในสังคมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งเกิดปัญหาบางอย่างที่มีการถกเถียงกันว่าจะผิดจริยธรรมหรือไม่ แล้วจะนำอะไรมาเป็นเกณฑ์ตัดสิน แต่ถ้ามองในแง่พุทธจริยศาสตร์ เมื่อวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว เรื่อง “เจตนา” ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ดังกรณีตัวอย่างที่จะนำเสนอต่อไปนี้

4.3.1 กรณีปัญหาการุณยฆาต (Mercy Killing, Euthanasia)

คำว่า “การุณยฆาต” หมายถึง การฆ่าที่ไม่ได้มีสาเหตุมาจากความโกรธเคืองหรือมุ่งร้าย หากแต่เกิดจากความเมตตากรุณา ปรารถนาให้ผู้ถูกฆ่านั้นพ้นจากความทุกข์ทรมาน¹³ การทำการุณยฆาตมี 2 ลักษณะคือ

¹² เรื่องเดียวกัน, น. 108.

¹³ สมภาร พรมทา, พุทธศาสนากับปัญหาจริยธรรม : บทวิเคราะห์ปัญหาโสเภณี การทำแท้งและการุณยฆาต, (กรุงเทพมหานคร : พุทธชาติ, 2535), น. 143.

1) การทำให้ตายโดยตรง (Active euthanasia) หมายถึงการที่เราเห็นว่าผู้ป่วยทุกข์ทรมานมากทำอย่างไรก็ไม่รอดแน่ การจะให้ยาหรือทำอะไร ที่ทำให้ผู้ป่วยตาย

2) การทำให้ตายโดยอ้อม (Passive euthanasia) หมายถึงการที่เราไม่ให้ออกซิเจนหรือไม่ใช้เครื่องช่วยหายใจ ผู้ป่วยก็จะตาย หรือถ้าไม่ให้ยาปฏิชีวนะผู้ป่วยก็จะตาย¹⁴

การทำการุณยฆาตทั้ง 2 ลักษณะนี้มักจะเป็นข้อถกเถียงกันในประเด็นที่ว่า มีความผิดจริยธรรมมากน้อยแค่ไหน ซึ่งผู้วิจัยจะได้ยกกรณีสมมติดังนี้

ก นำแม่ไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล แม่ของ ก ป่วยหนักมาก แพทย์ต้องให้พักรักษาตัวที่โรงพยาบาล ระยะเวลาผ่านไปเป็นเดือน คนป่วยก็ไม่มีอาการดีขึ้นและยังทรุดลงกว่าเดิม จนกระทั่งคนไข้ไม่สามารถที่จะช่วยตัวเองได้ สติก็ไม่สามารถจะจำอะไรได้ บางครั้งก็เกิดอาการดิ้นทุรนทุราย ก เห็นสภาพของแม่แล้วรู้สึกสงสารมาก แพทย์บอก ก ว่าคนไข้มีโอกาสน้อยมากที่จะหายเป็นปกติ ก จึงปรึกษากับญาติพี่น้องแล้วลงความเห็นว่าจะขอให้แพทย์ใช้ยาที่ฉีดเข้าไปแล้วทำให้แม่ตาย เพราะสงสารแม่ ทนเห็นสภาพของแม่ที่ทุกข์ทรมานไม่ได้ แต่ปรากฏว่าแพทย์ปฏิเสธไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ เนื่องจากผิดจรรยาบรรณแพทย์ อยู่มาวันหนึ่งขณะที่ ก กำลังเฝ้าแม่อยู่นั้น แม่ดิ้นรนกระวนกระวายมาก ด้วยความสงสารแม่ อยากให้แม่ตายไปด้วยอาการที่สงบ ก จึงตัดสินใจนำผ้าไปปิดจมูกและปากของแม่ ครู่หนึ่ง แม่ของ ก ก็ตายไป

ข ประสบอุบัติเหตุถูกนำส่งรักษาตัวที่โรงพยาบาล ข อาการสาหัสต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ ขนอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลเป็นเวลา 3 เดือนกว่า ข ก็ไม่มีอาการว่าจะรู้สึกตัว ซึ่งต้องใช้เครื่องช่วยหายใจและให้อาหารทางสายยางตลอด แพทย์บอกญาติของ ข ว่าถ้า ข รู้สึกตัวฟื้นขึ้นมาก็เป็นเพียงปาฏิหาริย์เท่านั้น เนื่องจากสมองได้รับการกระทบกระเทือนมาก เมื่อระยะเวลาผ่านไป 6 เดือน อาการของ ข ก็เป็นเช่นเดิมญาติ ๆ ของ ข จึงปรึกษากับแพทย์ ตกลงกันว่าญาติ ๆ ยินดีที่จะถอดสายยางและเครื่องช่วยหายใจออก เมื่อถอดออกแล้ว ข ก็สิ้นใจตายไป

จากกรณีตัวอย่างนี้ กรณีแรกเป็นการทำให้ตายโดยตรงหรือการฆ่าโดยตรง หรือ Active euthanasia ส่วนกรณีที่ 2 เป็นการทำให้ตายโดยอ้อม หรือ Passive euthanasia ดังนั้นระหว่าง 2 กรณีนี้ อย่างไหนจะผิดจริยธรรมมากกว่ากันหรือเป็นบาปมากกว่ากัน

¹⁴ จากการสนทนาระหว่างแพทย์จากคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลกับพระเทพเวที (ป.อ. ปรยุตฺโต) ปัจจุบันดำรงสมศักดิ์ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปรยุตฺโต) คูในพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปรยุตฺโต), กายหายไข้ใจหายทุกข์ รักษาใจยามป่วยไข้ (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2547), น. 89.

กรณีที่ 1 มีประเด็นที่น่าวิเคราะห์คือ การกระทำของ ก ต่อแม่ตนเอง แม้ว่า ก จะเกิดความสงสารแม่มีความเมตตากรุณาเป็นแรงจูงใจ ซึ่งได้กล่าวแล้วว่ามูลเหตุของการเกิดเจตนาที่เป็นฝ่ายอกุศล คือ โลภะ โทสะ โมหะ เมื่อพิจารณาเรื่องบ่อเกิดของความชั่วจะเห็นได้ว่า อาจมีโลภะอยู่คือความอยาก กล่าวคืออยากให้แม่ตายด้วยอาการสงบ ส่วนอำนาจของโทสะอาจจะมีในแง่ของความขุ่นข้องใจ แต่คงจะมีน้อยเนื่องจากการกระทำของ ก เกิดจากความเมตตากรุณา และโมหะ ก อาจไม่รู้ว่ แม่อยากจะมีชีวิตอยู่หรือไม่ เมื่อกล่าวโดยทั่วไปแล้วสัตว์ทุกชนิดย่อมรักชีวิตของตนเองดังพุทธพจน์ว่า “สัตว์ทั้งหมดย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา สัตว์ทั้งหมดย่อมกลัวต่อความตาย บุคคลทำตนให้เป็นอุปมาแล้ว ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ผู้อื่นให้ฆ่า”¹⁵ จากพุทธพจน์นี้ แม้ว่าเราไม่รู้ว่ผู้ป่วยอยากจะมีชีวิตอยู่ต่อไปหรือไม่ก็สามารถนำไปเทียบเคียงได้ อย่างไรก็ตามการที่มีเจตนาในการฆ่าตามที่ ก กระทำต่อแม่นั้น ซึ่งต้องพิจารณาว่าเจตนามีอำนาจฝ่ายกุศลหรืออกุศลมากกว่า หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ระหว่างความเมตตากรุณา กับ โลภะ โทสะ โมหะ ฝ่ายใดมีอำนาจมากกว่ากัน เจตนาในการฆ่ามีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด ถ้าฝ่ายกุศลมากกว่าอกุศลก็มีบาปน้อย ดังทศนะว่า “ในกรณีที่เจตนาดีมีเมตตากรุณาเหมือนกัน อย่างไหนมีโมหะ คือความไม่รู้จริงมากกว่าก็บาปมากกว่า อย่างไหนมีโมหะน้อยกว่าก็บาปน้อยกว่า”¹⁶ และกรณีของ ก นั้นยังกระทำต่อแม่ ซึ่งเป็นอนันตริยกรรม ซ้ำมาตุฆาต ซึ่งเป็นกรรมที่บาปหนัก ซึ่งกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ในสมัยปัจจุบันอาจมีกรณีแบบนี้อยู่มาก การที่ทนายความของพ่อแม่ที่ทนทุกข์ทรมานไม่ได้แล้วตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้พ่อแม่ได้ตายอย่างสงบ อาจเป็นการกระทำอนันตริยกรรมโดยที่ตัวเองไม่รู้ตัวก็ได้

กรณีที่ 2 สำหรับกรณีของ ข ซึ่งนอนหมดสติ เมื่อถอดสายยางก็ตายไปโดยธรรมชาติ จะเห็นได้ว่ามีเจตนาน้อยกว่ากรณีแรก แต่ทั้ง 2 กรณีนี้ย่อมกระทำบาปเช่นเดียวกัน เจตนาจึงเป็นตัวกำหนดว่าจะหนักหรือเบา แต่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการุณยฆาต มิใช่เฉพาะญาติของผู้ป่วยแต่ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหรือจรรยาบรรณของแพทย์ด้วย ดังกรณีที่เคยเกิดขึ้นกับแพทย์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ดังมีรายละเอียดคือ

การพยายามใช้เครื่องมือหรือเทคโนโลยีในทางการแพทย์ เพื่อช่วยเหลือชีวิตของผู้ป่วยเอาไว้ให้ดีที่สุด แต่เมื่อเกิดกรณีที่ญาติของผู้ป่วยได้ขอร้องให้แพทย์ “ฆ่า” ผู้ป่วยทิ้งเสียโดยการฉีดยาหรือถอดสายออกซิเจนออก เพื่อให้ชีวิตของผู้ป่วยสิ้นสุด

¹⁵ พ. ฐ. 42/20/70.

¹⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2542), น. 70.

ลงไม่ให้เกิดความทรมาน เพราะถึงแม้จะยืดชีวิตของผู้ป่วยออกไปก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น กรณีเช่นนี้ แพทย์ในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ยอมทำให้ เนื่องจากเห็นว่าเป็นการผิดจรรยาบรรณแพทย์ จนในที่สุดญาติของผู้ป่วยจึงฟ้องร้องต่อศาลให้ศาลบังคับให้หมอทำการุณยฆาตแก่ผู้ป่วย ซึ่งศาลชั้นต้นเห็นว่าแพทย์ทำถูกต้อง แต่ในชั้นศาลฎีกาได้มีคำวินิจฉัยให้แพทย์ทำการุณยฆาตแก่ผู้ป่วยในกรณีนี้ได้¹⁷

การคำนึงถึงจรรยาบรรณของแพทย์ก็เป็นประเด็นหนึ่ง ซึ่งถ้าหากว่าการณการทำการุณยฆาต มิได้ระบุไว้ในจรรยาบรรณของแพทย์ แพทย์ทุกคนจะตัดสินใจกระทำการุณยฆาตหรือไม่หากได้รับการขอร้องจากญาติผู้ป่วย เรื่องนี้ ซึ่งจะมองไปที่จริยธรรม ในพุทธจริยศาสตร์นั้น เป็นการชัดเจนว่าการทำการุณยฆาต ย่อมมีเจตนาประกอบอยู่ด้วย ส่วนองค์ประกอบอื่นคือ สัตว์มีชีวิต รู้ว่าสัตว์มีชีวิต พยายามฆ่า และได้ตายเพราะความพยายามนั้น เจตนาจึงเป็นตัวยืนโรงว่ามีมูลเหตุจากฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่วมากกว่ากัน จากนั้นจึงมาวินิจฉัยว่าบาปมากหรือน้อย ส่วนประเด็นปาณาติบาตนั้นได้สำเร็จแล้ว พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะของการทำการุณยฆาตไว้ว่า

หลักทั่วไปก็มีเจตนาเป็นตัวกำหนดตัวแรก เจตนาประกอบด้วยความรู้แค่นั้น ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีทางเลือกในการตัดสินใจ การตัดสินใจนั้นทำด้วยเจตนาร้ายหรือดี มีความประสงค์ที่จะช่วยเหลือหรือมีความหวังดีแค่นั้นเพียงใด อันนี้จะเป็นตัวตัดสินเพราะเป็นการชี้ขาดทางเลือก คือจะเลือกเอาทางเลือกไหน ถ้าเป็น Active euthanasia จะมีปัญหามากกว่า Passive euthanasia เพราะเป็นการไปกระทำต่อชีวิตของเขา ถ้าเป็น Passive euthanasia ก็เป็นการไม่กระทำ ไม่ไปช่วย แต่ Active euthanasia ถึงขั้นเป็นการทำลายด้วย ความหนัก เบาจึงผิดกัน แต่ถึงจะทำ Passive euthanasia ทั้งหมดก็ขึ้นกับเจตนาในการตัดสินใจประกอบกับความรู้ให้ดีที่สุด¹⁸

เมื่อเกิดปัญหาการทำการุณยฆาตดังกล่าวเกิดขึ้น สิ่งที่ต้องพิจารณาประการแรกคือเจตนาในการตัดสินใจเลือกอย่างไร ซึ่งต้องใช้สติปัญญาในการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้น ถ้าหากว่าตัดสินใจกระทำการุณยฆาต ประการแรกต้องยอมรับว่าเป็นการกระทำปาณาติบาตแน่นอน และ

¹⁷ สมภาร พรหมทา, พุทธศาสนากับปัญหาจริยธรรม : บทวิเคราะห์ปัญหาโสเภณี การทำแท้ง และการุณยฆาต, น. 143 – 144.

¹⁸ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), กายหายเข้าใจหายทุกข์ รักษาใจยามป่วยไข้, น. 89 – 90.

สิ่งที่จะต้องพิจารณาตามมาคือมูลเหตุของการกระทำคือแรงผลักดันที่ก่อให้เกิดเจตนา และผลที่เกิดจากการกระทำนั้น ประเด็นของมูลเหตุการกระทำถ้ามีความเมตตากรุณาเข้ามาประกอบมากกว่าอุศล การที่จะเป็นบาปก็น้อย “ถ้ามีเจตนาดีอย่างอื่น เช่น Mercy Killing เข้ามาประกอบ ก็มีส่วนที่เป็นบุญแทรกซ้อนเข้ามาด้วย คือมีความปรารถนาดีต่อเขา”¹⁹ ในส่วนของบาปคือการกระทำปาณาติบาตแต่มีเจตนาที่เป็นอกุศลเบา ส่วนที่เป็นกุศลก่อให้เกิดบุญคือฝ่ายกุศลที่มีความเมตตากรุณาและการพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้น เป็นการทำให้คนต้องตาย ส่วนผลกระทบบ้างอื่นที่เกิดขึ้นจากการกระทำการุณยฆาต อาจเป็นไปทั้งแง่บวกและแง่ลบ แ่บวกคือการที่ไม่ต้องเกิดการสูญเสียค่าใช้จ่ายในการยื้อชีวิตไว้ ญาติของผู้ตายไม่ต้องมีภาระมาก นำเวลาไปกระทำประโยชน์อย่างอื่น ส่วนผลลบคือผลที่เกิดขึ้นอาจมีความกระทบกระเทือนในจิตใจของญาติ ซึ่งมีความผูกพันกับผู้ตาย

การวินิจฉัยปัญหาการุณยฆาตตามทัศนะแบบถือเอาเจตนาในการทำตามหน้าที่เป็นสิ่งที่ตัดสินทางจริยธรรมตามแบบของคานต์ ซึ่งคานต์ถือว่าความดีความชั่วเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว ดังคำกล่าวว่า “เจตนาดี มิใช่เป็นเพราะผลลัพธ์ที่ทำให้เราบรรลุถึงเป้าหมายใด ๆ แต่เป็นสิ่งที่ดี เพราะมันดีในตัวเอง”²⁰ ถ้าจะนำทัศนะของคานต์มาวินิจฉัยปัญหาการุณยฆาต ผู้วิจัยจะได้นำประเด็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำการุณยฆาต 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายแพทย์และฝ่ายญาติของผู้ป่วย

1) ฝ่ายแพทย์ ถ้าหากว่าแพทย์ตัดสินใจกระทำการุณยฆาตเพราะเหตุผลว่า แพทย์ได้กระทำไปตามหน้าที่และหน้าที่ของแพทย์เมื่อตกอยู่ในภาวะเช่นนี้จะต้องกระทำการุณยฆาตกับผู้ป่วย ซึ่งถือเป็นหลักการที่ทุกคนยอมรับ และการกระทำของแพทย์ก็มีได้คำนึงถึงผลประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าจะเป็นค่าตอบแทนจากญาติของผู้ป่วย หรือเกิดจากแรงกระตุ้นจากอารมณ์ เช่น ความสงสารผู้ป่วยหรือเกิดจากความขัดเคืองใจอยากให้ผู้ป่วยตายไป แต่แพทย์มีเจตนาในการทำไปตามหน้าที่ของแพทย์ แต่ถ้ากระทำไปเพราะถูกญาติของผู้ป่วยขอร้องให้กระทำ หรือได้รับผลตอบแทนจากญาติของผู้ป่วยหรือเกิดจากแรงกระตุ้นอื่น ๆ เช่น ความเมตตา กรณีนี้ถือว่าแพทย์กระทำผิดตามทัศนะของคานต์

2) ฝ่ายญาติของผู้ป่วย ถ้าหากว่าญาติของผู้ป่วยมีเจตนาในการทำตามหน้าที่ในลักษณะเดียวกับแพทย์ และหน้าที่ญาติของผู้ป่วยคือ การทำให้ผู้ป่วยตายไปด้วยความสงบ โดยมิได้เกิดจากการกระตุ้นจากอารมณ์ เช่น ความเมตตา กรุณา หรือเกิดจากการเสียสละทรัพย์ใน

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, น. 68.

²⁰ Immanuel Kant, The Moral Law : Kant's Groundwork of the Metaphysics of Morals, translated and analysed by H.J. Paton, p. 60.

การใช้จ่ายเพื่อชีวิตของผู้ป่วย แต่ได้กระทำไปตามหน้าที่ กรณีนี้ถือว่า ญาติของผู้ป่วยกระทำถูก ในการกระทำการอุณยฆาต แต่ถ้าหากว่าญาติของผู้ป่วยกระทำไปโดยมีโชหน้าที่ที่กระทำไป เพราะ เกิดจากความสงสารไม่อยากให้ผู้ป่วยได้รับความทุกข์ทรมาน และเกิดความเสียขวัญที่ที่ต้อง ใช้จ่ายในการยื้อชีวิตของผู้ป่วยออกไป โดยที่มีความหวังน้อยมากที่ผู้ป่วยจะหายเป็นปกติ กรณีนี้ ตามทัศนะของคานต์แล้วถือว่า การกระทำของญาติผู้ป่วยนั้นไม่ถูกต้อง

ทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาผลของการกระทำมาตัดสินทางจริยธรรมกรณีการอุณย ฆาต มิได้ตัดสินที่เจตนาหรือแรงจูงใจ การที่จะตัดสินว่าการทำการอุณยฆาตว่าถูกหรือผิด ดีหรือไม่ ดีนั้น ต้องพิจารณาที่ผลของการกระทำกล่าวคือ ถ้าการทำการอุณยฆาตก่อให้เกิดประโยชน์สุขใน ปริมาณที่มาก หรือมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขในปริมาณที่มาก การกระทำการอุณยฆาต นั้นก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่ถ้าการทำการอุณยฆาตลดปริมาณของประโยชน์สุขหรือ ผลจากการทำการ อุณยฆาตมีปริมาณของประโยชน์สุขน้อยกว่าการไม่กระทำ การที่จะทำการอุณยฆาตจึงเป็นสิ่งที่ผิด ความดีความชั่วตามทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ตัดสินจากผลของการกระทำจึงอยู่ที่ผลของการกระทำ และอาจกล่าวได้ว่า เรื่องบาปหรือไม่บาปก็จะอยู่ที่ผลประโยชน์ ถ้าเกิดผลประโยชน์มากกว่าก็ไม่ บาป แต่ถ้าผลประโยชน์น้อยกว่าก็เป็นบาป

อย่างกรณีที่ถูกวิจัยได้ยกตัวอย่าง ในกรณี ก ที่ได้ตัดสินใจนำผ้าไปปิดจมูกและปากของ แม่ นั้น ซึ่งจะต้องคำนวณดูประโยชน์สุขที่แม่ของ ก ได้ตายไปถ้าถือเอาประโยชน์สุขที่ว่า แม่ไม่ต้อง เกิดความทุกข์ทรมานอีกต่อไป ก เองก็ไม่ต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายอีกต่อไป และเวลาที่ต้องมาเฝ้าดูแล แม่ นำไปทำประโยชน์อย่างอื่น ทัศนะที่ถือเอาผลจากการกระทำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม แบบคำนวณดูประโยชน์สุขที่เกิดขึ้นน้อยกว่าการไม่กระทำดังที่กล่าวมา การกระทำของ ก ก็ผิด

จะเห็นได้ว่าทัศนะทั้ง 2 แบบนี้ แบบหนึ่งตัดสินที่เจตนาในการทำหน้าที่โดยมิได้มี เงื่อนไขอื่นใด และอีกแบบหนึ่งตัดสินจากผลของการกระทำว่าเกิดประโยชน์มากหรือน้อย เมื่อมอง จากทัศนะของพุทธจริยศาสตร์ มิได้ตัดสินการกระทำจากด้านใดด้านหนึ่ง แต่พิจารณาจากทั้ง 2 ด้านคือ เจตนาในการกระทำและผลจากการกระทำ และให้ความสำคัญจากเจตนาของการ กระทำเป็นหลัก จะเห็นได้ว่าทัศนะของคานต์อาจจะมีคล้ายกันกับทัศนะทางพุทธจริยศาสตร์ แต่ในรายละเอียดยังมีความแตกต่างกันมาก คือ พุทธจริยศาสตร์เห็นว่าการทำการอุณยฆาตเป็น การกระทำปาณาติบาต แม้ว่าจะเป็นไปด้วยความปรารถนาดีก็ตาม แต่ความปรารถนาดีหรือความ เมตตากรุณาเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำมาพิจารณาว่าการทำการอุณยฆาตแต่ละครั้งนั้นจะเป็นบาปมาก หรือน้อย แต่คานต์เห็นว่าความเมตตากรุณาตลอดถึงผลประโยชน์อื่น ๆ เป็นเงื่อนไข สำหรับพุทธ จริยศาสตร์นั้นการที่จะพิจารณาว่าเป็นบาปมากหรือน้อยนั้น ดูที่เจตนาเป็นหลักว่าเกิดจาก เมตตากรุณามากหรือน้อยซึ่งเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดกุศลเจตนา ส่วนองค์ประกอบอื่นเช่น ผลจาก

การกระทำคือ ไม่ต้องสูญเสียทรัพยากรและเวลาในการยื้อชีวิตของผู้ป่วยไว้ ไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น การทำบุญ หรือการช่วยเหลือเด็กกำพร้าหรือว่าพิการ และนำเวลาไปทำประโยชน์อย่างอื่นก็เป็นส่วนที่จะก่อให้เกิดบุญขึ้นมาได้

4.3.2 กรณีการทำโคลนนิ่ง (Cloning)

การนำหลักธรรมทางพุทธจริยศาสตร์มาใช้วินิจฉัยในการกระทำของมนุษย์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ 2,500 กว่าปี ซึ่งในสมัยนั้นวิทยาการต่าง ๆ ยังไม่มีความเจริญเช่นกับปัจจุบัน และบริบทของสังคมก็มีความแตกต่างกัน ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความเจริญของเทคโนโลยี ย่อมส่งผลให้ปัญหาทางจริยธรรมมีความสลับซับซ้อน อย่างเช่น ปลาตายในแม่น้ำจำนวนมาก ซึ่งเกิดจากการปล่อยสารพิษลงในแม่น้ำ ปัญหาเหล่านี้ซึ่งเกิดจากความเจริญของเทคโนโลยี ถ้านำหลักการตัดสินว่าการกระทำในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการกระทำถูกผิดอย่างไรหรือไม่ เมื่อนำหลักการทางพุทธจริยศาสตร์โดยการใช้เจตนาไปตัดสินคงจะไม่ยากนัก แต่ความซับซ้อนของเทคโนโลยีบางอย่าง ซึ่งจะต้องใช้การวิเคราะห์อย่างละเอียด เช่น กรณีของการโคลนนิ่ง (Cloning) หรือการทำสำเนาพันธุกรรม ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นตัวอย่างของกรณีนี้

ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีส่งผลให้มนุษย์มีความสะดวกสบายเป็นอย่างมาก และนับตรงกันข้ามนี้มนุษย์ประสบกับปัญหาต่าง ๆ จากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี และปัญหาทางด้านจริยธรรมก็เป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งบางกรณีทำให้ความหมายของชีวิตและความเป็นมนุษย์ลดน้อยลง อย่างการค้นพบวิธีการทำโคลนนิ่ง (Cloning) หรือการทำสำเนาพันธุกรรม (Genetic duplication) เช่น กรณีของการโคลนนิ่งแกะดอลลี่ นักวิจัยได้ทดลองโคลนไข่ขึ้นมา 277 ฟอง แต่ไข่เพียง 29 ฟองเท่านั้นที่เจริญเติบโตเป็นตัวอ่อน และมีเพียงดอลลี่เพียงตัวเดียวเท่านั้นที่เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นลูกแกะได้ ส่วนที่เหลือได้เกิดผิดปกติหมด²¹

จากการโคลนนิ่งดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าต้องทำลายตัวอ่อนเป็นจำนวนมาก ถ้าหากว่ามีการโคลนนิ่งมนุษย์ก็จะทำให้มีการทำลายชีวิตมนุษย์เป็นจำนวนมาก ซึ่งเกิดข้อถกเถียงว่าวิธีการดังกล่าวทำให้คุณค่าหรือความหมายของมนุษย์ลดน้อยลงอย่างไร และการที่มีการทำโคลนนิ่งนั้นเป็นการทำลายชีวิตสัตว์หรือไม่ ในทัศนะทางพุทธจริยศาสตร์มีวิธีการอธิบายในปัญหานี้ใน

²¹ ภัทรพร สิริกาญจน, “พุทธศาสนากับโคลนนิ่ง (Cloning)”, วารสาร พสส. ปีที่ 34 ฉบับที่ 118 (มีนาคม – เมษายน 2544) : 36.

อินทกสูตร ได้แสดงถึงการพัฒนาการของชีวิตไว้ว่า “เบื้องต้นแรกเกิดมี กลละ ก่อน จากนั้นเป็น อัพพุทะ จากนั้นเป็นเปลี จากนั้นเป็น สมณะ จากนั้นเป็นปุมห่าปุม จากนั้นเป็นผม ขน เล็บ”²²

ในอรรถกถาได้อธิบาย กลละ ว่ามีประมาณหยาดน้ำมันงา ซึ่งตั้งอยู่ที่ปลายเส้นด้ายที่ทำด้วยขนสัตว์ 3 เส้น...หยาดน้ำมันงา เนยใส ใสไม่ขุ่นมัว ฉ้นใด เขาเรียกกันว่า กลละ มีสีคล้ายกันฉนั้น²³ ถ้าจะเทียบกับหลักชีววิทยาสสมัยใหม่เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ จุดที่เริ่มต้นเป็นกลละ ก็คือจุดที่ตัวเชื้อของบิดาเข้าผสมกับไข่ของมารดา ซึ่งกล่าวได้ว่าชีวิตของมนุษย์ในครรภ์ของมารดาเริ่มต้นตรงจุดนี้²⁴ และในระยะนี้ในความเป็นจริงจะอยู่ในระหว่าง 2 วัน นับตั้งแต่ไข่บิตัวออกมาจากรังไข่ (ปากแตร) เป็นระยะที่เรียกว่า ไซโกต (Zygote)²⁵

วิธีการทำโคลนนิ่งจะผิดจริยธรรมทางพุทธจริยศาสตร์หรือไม่นั้น พิจารณาได้จากเกณฑ์การตัดสินหรือองค์ประกอบของการพิจารณาการกระทำปาณาติบาต 5 ประการ ดังที่กล่าวแล้วในเกณฑ์วินิจัยศีล 5 คือ

- 1) สัตว์มีชีวิต
- 2) รู้อยู่ว่าสัตว์มีชีวิต
- 3) จิตคิดจะฆ่า (เจตนาที่จะฆ่า)
- 4) พยายามที่จะฆ่า
- 5) สัตว์ตายเพราะความพยายามนั้น

จากเกณฑ์ทั้ง 5 ข้อ สามารถนำมาพิจารณากรณีนี้ได้ ดังนั้นการโคลนนิ่งไม่ว่าจะทำกับคนหรือสัตว์ ซึ่งจะต้องฆ่าตัวอ่อน (Stem Cell) เป็นจำนวนมาก อันเป็นสิ่งที่ถือว่ามีชีวิตในทางพุทธจริยศาสตร์ จึงเป็นการกระทำที่ผิดทางจริยธรรม และผลที่ตามมาอาจเกิดความยุ่งยากต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ และมนุษย์ก็อาจมีความหมายเพียงแค่วัตถุอย่างหนึ่งเท่านั้น

ปัญหาจริยธรรมที่เกิดขึ้นจากผลของความเจริญทางด้านวิทยาการสมัยใหม่ เมื่อนำกรอบอันเป็นแนวทางในการพิจารณาตัดสินการกระทำตามทัศนะทางพุทธจริยศาสตร์จึงสามารถ

²² ส. ส. 25/803/384.

²³ ส.ส.อ. 25/385 – 386 .

²⁴ สุนทร ฌ รัชชี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), น. 98 – 99.

²⁵ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, พระพุทธศาสนากับวิทยาการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), น. 153. ปัจจุบันพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

นำมาใช้ได้ ซึ่งแนวทางหรือหลักการพิจารณาง่าย ๆ ประการหนึ่ง คือ พิจารณาว่าการกระทำต่าง ๆ เป็นไปเพื่อประโยชน์หรือเป็นโทษต่อตนเองหรือบุคคลอื่นหรือไม่ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนหรือไม่ เบียดเบียนตนเองหรือบุคคลอื่นหรือไม่ และหลักเกณฑ์ที่สำคัญ พิจารณาว่ามูลเหตุของการกระทำนั้นเกิดจากกุศลหรืออกุศล ซึ่งเป็นแรงจูงใจของเจตนาในการกระทำต่าง ๆ

พุทธจริยศาสตร์เห็นว่าการทำโคลนนิ่งนั้นเป็นการกระทำปาณาติบาต อย่างกรณีการโคลนนิ่งแกะดอลลี แต่ประเด็นต่อไปเมื่อได้กระทำปาณาติบาตแล้วจะมีบาปมากหรือน้อย ซึ่งจะต้องพิจารณามูลเหตุของการกระทำว่า เกิดจากเจตนาเช่นไรมีเจตนาที่เป็นกุศลหรืออกุศล ถ้าเป็นกุศล ส่วนกุศลจะมีมากก็เป็นบาปน้อยกว่า ที่เจตนาประกอบด้วยกุศln้อย และพิจารณาว่าสัตว์ (รวมทั้งมนุษย์) เมื่อทำการโคลนนิ่งแล้วร่างกายและสภาพจิตเป็นไปเหมือนกับคนปกติธรรมดาทั่วไปหรือไม่ ถ้าหากว่าสภาพทางร่างกายและจิตเกิดผิดปกติ ผลจากการกระทำการโคลนนิ่งก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ เป็นบาปต่อไปอีก

การวินิจฉัยกรณีการทำโคลนนิ่งตามทัศนะของคานตซึ่งตัดสินการกระทำที่เจตนาในการกระทำตามหน้าที่ ถ้าหากว่าผู้ที่กระทำโคลนนิ่งถือว่าเป็นการทำตามหน้าที่โดยยึดเป็นหลักสากล และไม่นำเป้าหมายหรือผลประโยชน์อื่นใดมาเป็นเงื่อนไขของการกระทำ และไม่ถูกกระตุ้นจากสิ่งใด มิได้คำนึงว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นจะเป็นอย่างไร การกระทำโคลนนิ่งก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง และในทางตรงข้ามถ้าหากว่า ผู้ที่ทำโคลนนิ่งนั้นไม่สามารถที่จะทำหลักการของตนเองให้เป็นกฎสากลได้ คือ คนทั่วไปไม่ยอมรับหรือมีเงื่อนไขอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องเช่น ผลประโยชน์หรือแรงจูงใจอย่างอื่น การกระทำโคลนนิ่งก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

ส่วนการวินิจฉัยจากทัศนะของจริยศาสตร์ที่ยกย่องผลของการกระทำอย่างทัศนะของประโยชน์นิยมแบบมิลล์ ประการแรกต้องคำนวณถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นว่าผลลัพธ์จากการกระทำจะเกิดประโยชน์มากกว่าหรือน้อยกว่าการกระทำ ถ้าหากว่าผลจากการกระทำจะก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าด้านลบ การทำโคลนนิ่งก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องโดยมิได้นำประเด็นเรื่องการต้องฆ่าสิ่งมีชีวิตมาพิจารณา แต่ถ้าหากว่าเมื่อคำนวณผลการกระทำเป็นไปในทางลบมากกว่าถือเกิดผลประโยชน์น้อยกว่าการกระทำนั้นก็ผิด

4.3.3 กรณีการทำแท้ง (Abortion)

กรณีการทำแท้งเป็นอีกกรณีหนึ่ง ซึ่งเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันในสังคมปัจจุบัน ในประเด็น การที่จะเปิดโอกาสให้มีการทำแท้งเสรี สำหรับประเด็นที่จะได้กล่าวถึงนี้เป็นเรื่องบทบาทของ เจตนา ในการนำมาประยุกต์ใช้เป็นเกณฑ์วินิจฉัยในการทำแท้ง

การแท้งเป็นที่เข้าใจของบุคคลทั่วไปว่า การที่บุตรได้ตายในครรภ์ของมารดา หรือได้ตาย ก่อนที่จะคลอดออกมาจากครรภ์ของมารดา หมายถึง การตั้งครรภ์สิ้นสุดลง โดยสาเหตุใด ๆ ก็ตาม ก่อนที่การคลอดโดยสมบูรณ์จะมีขึ้น²⁶ ซึ่งเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ การแท้งที่เกิดขึ้นเอง (spontaneous abortion) และการแท้งที่เกิดจากการกระทำ (induced abortion)²⁷ การแท้งที่เกิดขึ้นเองนั้นเป็นการเกิดขึ้นโดยมิได้เจตนาหรือความตั้งใจที่จะให้เกิดการทำแท้ง แต่อาจเกิดจากการบกพร่องหรือการกระทำของมารดาจนบุตรในครรภ์ของมารดาได้รับผลกระทบโดยที่มารดา มิได้ตั้งใจ และอาจเกิดความความบกพร่องไม่สมบูรณ์ของมดลูก หรือเหตุปัจจัยอื่นโดยมิได้เกิดจากการตั้งใจของมนุษย์ สำหรับกรณีนี้ในทางพุทธจริยศาสตร์ถือว่ามิได้กระทำปาณาติบาต เนื่องจากขาดองค์ประกอบของการทำปาณาติบาต คือ มิได้มีเจตนาในการฆ่า

ส่วนการแท้งที่เกิดจากการกระทำ (induced abortion) ถือว่าเป็นการตั้งใจในการกระทำ มี 2 ประเภท คือ แท้งที่กระทำเพื่อการรักษา (therapeutic abortion) และแท้งที่กระทำโดยผิดกฎหมาย (illegal abortion)²⁸

การทำแท้งเพื่อการรักษา ซึ่งเป็นกรณีของการตั้งครรภ์ที่จะเป็นอันตรายร้ายแรงต่อสุขภาพของมารดา และในกรณีที่ตั้งครรภ์จากการถูกข่มขืน ซึ่งปัจจุบันกฎหมายอนุญาตให้ทำแท้งได้²⁹ ส่วนการทำแท้งโดยผิดกฎหมายนั้น ซึ่งอาจเกิดจากการที่มารดาบิดาไม่พร้อมจะมีบุตร เป็นความผิดพลาดในการคุมกำเนิดหรือกรณีของวัยรุ่นที่มีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนวัยอันสมควร เมื่อเกิดตั้งครรภ์จึงตัดสินใจทำแท้ง

จะเห็นได้ว่าการแท้งที่เกิดขึ้นเองโดยมนุษย์มิได้กระทำ จะไม่ก่อให้เกิดการกระทำที่ผิดศีลธรรมในเรื่องปาณาติบาต เพราะมิได้มีเจตนา แต่ปัญหาจริยธรรมที่เกิดขึ้นจากการทำแท้งเป็นกรณีที่เกิดขึ้นจากการกระทำโดยตั้งใจ ทั้งกรณีการทำแท้งเพื่อการรักษาและการทำแท้งที่ผิด

²⁶ สุวัฒน์ จันทระจาง, การทำแท้งกับปัญหาทางการแพทย์และสังคม (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองการพิมพ์, 2525), น. 32.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 33.

²⁸ สุรินทร์ศักดิ์ บวรนนท์กุล, ปัญหาปรัชญาปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534), น. 75.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, น. 78.

กฎหมาย ดังนั้นการวิเคราะห์ต่อไปนี้จะได้นำเสนอในประเด็นของการทำแท้งที่เกิดจากการกระทำด้วยเจตนา เพื่อแสดงให้เห็นว่าในทางพุทธจริยศาสตร์ได้วินิจฉัยเรื่องนี้อย่างไร

สำหรับประเด็นของการเริ่มต้นของชีวิต ผู้วิจัยได้นำเสนอไปแล้วในกรณีการทำโคลนนิ่ง เพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนจึงมิได้นำมาแสดงไว้ในหัวข้อนี้ แต่จะได้ยกพุทธพจน์ซึ่งได้ตรัสไว้ใน มหาตัตถาสังขยสูตร ว่า “เมื่อใดมารดาบิดาอยู่ร่วมกันด้วย มารดามีระดูด้วย และสัตว์ที่จะมาเกิด ก็ปรากฏด้วย เพราะความประชุมพร้อมแห่งปัจจัยทั้ง 3 ประการ ความเกิดแห่งสัตว์จึงมี”³⁰ ดังนั้นในกรณีการทำแท้งก็คงไม่พ้นจากการทำปาณาติบาต³¹ เนื่องจากการทำแท้งถือว่าเป็นเจตนาในการฆ่ามนุษย์

เมื่อได้ข้อสรุปแล้วว่า กรณีการทำแท้งเป็นการทำปาณาติบาต แต่มีบางกรณีก็เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นในการตัดสินใจทำแท้ง เช่น ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่สามารถวินิจฉัยโรคก่อนที่จะคลอดได้ “ถ้าพบว่าทารกที่อยู่ในครรภ์มีความผิดปกติอันเป็นสาเหตุให้มีปัญญาอ่อนหรือพิการ หรือเป็นโรครุนแรงจนถึงแก่ชีวิตตั้งแต่อายุน้อย”³² หรือในกรณีของผู้หญิงที่ไม่พร้อมจะมีบุตรเช่น ผู้หญิงที่ถูกข่มขืน ลักษณะดังกล่าวนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเหตุผลในการตัดสินใจทำแท้ง ดังที่คณะว่า “ความผิดบางอย่าง ถ้าสังคมเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทำ”³³

ความผิดดังกล่าวนี้คือกรณีการทำแท้งเป็นการทำปาณาติบาต ถือว่าเป็นการฆ่ามนุษย์ และเมื่อเกิดความจำเป็นที่จะเลือก ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ต่อบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง คือ มารดาบิดา ซึ่งไม่อยากจะเห็นทารกที่จะเกิดมาได้รับความทุกข์ทรมานในกรณีที่คาดว่าบุตรที่คลอดออกมานั้นจะเกิดการผิดปกติ แต่การเกิดความคิดเช่นนี้ เป็นการตัดสินใจแทนบุตร ซึ่งเราไม่ทราบว่าเขาอยากจะมีชีวิตอยู่หรือไม่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ทัศนะว่า

³⁰ ม.มู. 19/452/185.

³¹ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต) พุทธศาสตร์ร่วมสมัย 1 (กรุงเทพมหานคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), น. 80.

³² บทสนทนาคณะแพทย์จากศิริราชพยาบาลกับพระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต) ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ดูใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), กายหายไขใจหายทุกข์รักษาใจยามป่วยไข้, น. 65.

³³ สมภาร พรหมทา, พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ : บทวิเคราะห์ปัญหาโสเภณี การทำแท้ง และการอุณยฆาต, น. 161.

จริงอยู่ในแง่หนึ่งเรามีเจตนาดี มีความปรารถนาดีต่อเด็กนั้นด้วย ว่าแม้แต่เด็กนั้นเราไม่ยากให้เขาทุกข์ทรมาน แม้แต่มองในแง่นี้ เราก็ไม่รู้แน่นอนว่าเจ้าตัวเด็กนั้นเอง เขาอยากเป็นอย่างไร ทั้ง ๆ ที่พิจารณาอาจจะอยากมีชีวิตเราก็พูดยากตอนนี้เรามาเป็นผู้ตัดสินให้ อย่างไรก็ตามพุทธศาสนาถือเจตนาเป็นเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาปัญหาจริยธรรมโดยยึดความจริงเป็นหลัก ตัวความจริงเป็นอย่างไรความจริงก็คือ สัตว์ทุกตนรักชีวิต ชีวิตทุกชีวิตต้องการอยู่รอด ไม่ต้องการให้ใครมาทำลายอันนี้เป็นกลาง³⁴

จากทัศนะดังกล่าวจะเห็นว่าพุทธจริยศาสตร์ยึดความจริงเป็นหลัก ซึ่งเป็นลักษณะของสังฆธรรม ถ้าจะกล่าวในแง่ของเจตนาแล้ว เจตนาในการทำแท้งก็เป็นปาณาติบาตและจะเป็นสิ่งบาปมากหรือน้อย หรือผิดมากผิดน้อยดูที่บ่อเกิดของเจตนา และพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นของการกระทำนั้น ซึ่งจะได้วิเคราะห์ในประเด็นดังกล่าวนี้

1) บ่อเกิดของเจตนา

ในความเป็นจริงการทำแท้งคือ การทำปาณาติบาต แต่เมื่อจะตัดสินใจทำแท้งหรือไม่ หรือว่าการทำแท้งเป็นบาปมากบาปน้อย พิจารณาจากบ่อเกิดของเจตนาคือ ถ้าหากว่าเจตนาเกิดจากกุศล เช่น ความเมตตากรุณา เนื่องจาก “เจตนาที่ดีที่สุดคือ เจตนาที่ประกอบด้วยเมตตากรุณา”³⁵ ถ้าหากเป็นมารดาบิดาก็มีเจตนาที่ประกอบด้วยความเมตตากรุณาต่อบุตร เมื่อทราบว่าบุตรที่เกิดมาจะเกิดการผิดปกติหรือพิการ ถ้าเป็นแพทย์ก็มีเจตนาที่ประกอบด้วยความเมตตากรุณาต่อผู้ที่เป็นมารดาบิดาตลอดถึงเด็กที่จะเกิดมา กรณีเช่นนี้ถือว่ามีเจตนาที่ประกอบด้วยกุศลมาก

2) ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

ผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพิจารณา ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งฝ่ายมารดาบิดาและเด็กที่จะเกิดมา ฝ่ายมารดาบิดาไม่ต้องเกิดความทุกข์ที่ได้เห็นสภาพของบุตรที่เกิดมาผิดปกติ และในส่วนของเด็กก็ไม่ต้องมีชีวิตด้วยการทรมาน หรือกรณีของผู้หญิงที่ไม่พร้อมจะมีบุตร ซึ่งอาจเกิดจากการถูกข่มขืนจึงไม่อยากให้บุตรคลอดออกมามีชีวิตโดยที่ตนเองไม่ปรารถนา

อย่างไรก็ตามทั้ง 2 ประเด็นที่ได้กล่าวมานี้ การที่จะพิจารณาว่าเป็นบาปมากหรือน้อยในทางพุทธจริยศาสตร์ ดูที่เจตนาเป็นหลักสำคัญ ส่วนผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเป็นองค์ประกอบในแง่ของการเลือกกว่าจะเป็นประโยชน์มากหรือน้อย หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “เจตนาดีนี่จะเป็น

³⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ภายหาใช่ใจหายทุกข์รักษาใจยามป่วยไข้, น. 67.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 68.

ตัวตัดสินในแง่ที่ว่าถ้าผิดจะผิดมากหรือน้อย ซึ่งโยงไปถึงการพิจารณาด้วยปัญญาว่าจะเลือกเอา
 แคไหน แต่ต้องยอมรับความจริงก่อนว่าเป็นปาณาติบาต”³⁶ ดังนั้นการเลือกที่จะทำแท้งถ้า
 จำเป็นต้องเลือกก็ต้องเอาในกรณีที่จะเกิดมาผิดปกติและในบางกรณีซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าจะเป็นบาป
 มาก คือ การที่เกิดความผิดพลาดจากการคุมกำเนิด เมื่อตั้งครรภ์แล้วมารดาบิดาก็ไม่พร้อมจะมี
 บุตร จึงตัดสินใจทำแท้ง กรณีนี้เจตนาที่ยอมประกอบด้วยความเมตตาภรณ์น้อย แต่อาจเกิดจาก
 ความเห็นแก่ตัวของผู้ที่เป็นมารดาบิดาเอง

กรณีการทำแท้ง ถ้านำทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ตัดสินการกระทำโดยการดูที่เจตนาใน
 การทำตามหน้าที่แบบคานต์ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายแพทย์หรือมารดาบิดา ถ้าหากว่าเป็นการกระทำไป
 ตามหน้าที่ทางศีลธรรมและเป็นกฎทางศีลธรรมซึ่งเป็นกฎสากล การทำแท้งก็เป็นการกระทำ
 ถูกต้อง โดยไม่ต้องคำนึงถึงผลของการกระทำ และไม่มีเงื่อนไขอื่น ๆ สมมติว่านายแพทย์ ก
 ตัดสินใจทำแท้งให้กับผู้หญิงคนหนึ่ง นายแพทย์ ก ได้กระทำไปตามหน้าที่ซึ่งคนในสังคมนั้นก็
 ปฏิบัติในลักษณะเดียวกันถือเป็นกฎทางศีลธรรม การกระทำของนายแพทย์ ก ก็ได้ถูกกระตุ้น
 จากสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอารมณ์ หรือผลตอบแทนที่จะได้รับและไม่ต้องคำนึงผลของการ
 กระทำไม่ว่าจะเป็นคุณเป็นโทษกับตัวเองหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องก็ตาม แต่นายแพทย์ ก มีเจตนา
 ที่จะทำตามหน้าที่ ลักษณะเช่นนี้ถือว่าตามทัศนะของคานต์แล้วเป็นการกระทำที่ถูกต้อง แต่ถ้า
 นายแพทย์ ก ได้ทำแท้งให้แก่ผู้หญิงคนนั้น เนื่องจากเกิดความสงสารหรือผลตอบแทนหรือเงื่อนไข
 อื่น ๆ การกระทำของนายแพทย์ ก ก็ไม่เรียกว่าเป็นเจตนาดี มิได้มีค่าทางจริยธรรม

สำหรับทัศนะที่ถือเอาผลของการกระทำเป็นเกณฑ์การตัดสินจริยธรรมอย่างทัศนะ
 ประโยชน์นิยมแบบมิลล์ ดูเหมือนว่ากรณีการทำแท้งดังที่กล่าวมานี้ การนำเอาหลักการประโยชน์
 นิยมเข้าไปตัดสินจะสอดคล้องกัน กล่าวคือ การที่วินิจฉัยโรคล่วงหน้าว่าทารกที่อยู่ในครรภ์นั้น ถ้า
 คลอดออกมาจะผิดปกติหรือพิการ ซึ่งคาดการณ์ว่าถ้าหากว่าทารกคลอดออกมาแล้วจะต้องทน
 ทุกข์ทรมาน และตัวของมารดาบิดาก็พลอยเกิดความทุกข์ไปด้วย เมื่อคำนวณถึงประโยชน์ที่จะ
 เกิดขึ้นแล้วจะเกิดประโยชน์สุขมากกว่า จึงตัดสินใจทำแท้ง ดังที่กล่าวแล้วว่าประโยชน์นิยมมิได้
 คำนึงถึงบ่อเกิดของการกระทำ แต่ตัดสินที่ผลของการกระทำอย่างไรนั้นมีประโยชน์มากกว่าแสดงว่า
 เป็นสิ่งที่ถูก กรณีการทำแท้งก็เช่นเดียวกันถ้าเกิดประโยชน์สุขมาก การทำแท้งก็ถือว่าถูกต้อง

จากทัศนะทั้ง 2 นี้ พุทธจริยศาสตร์สอดคล้องกับทัศนะใดมากที่สุดระหว่างเจตนาที่จะ
 กระทำตามหน้าที่ โดยมิได้คำนึงถึงผลลัพธ์หรือเงื่อนไขอย่างอื่นกับการถือเอาผลประโยชน์จาก
 การกระทำมาเป็นเกณฑ์ตัดสิน พุทธจริยศาสตร์อาจมีส่วนคล้ายกันบ้างทั้ง 2 ทัศนะ แต่จะให้

³⁶ เรื่องเดียวกัน. น. 67.

ความสำคัญที่เจตนาในการกระทำมากกว่าผลจากการกระทำ ทั้งนี้ได้หมายความว่าเหมือนกับแนวคิดของคานต์และมิลล์ อาจคล้ายกันในเรื่องของการตัดสินที่ตัวเจตนา ส่วนอื่นยังมีความแตกต่างกันไป พุทธจริยศาสตร์มีจุดยืนอยู่บนพื้นฐานตามความเป็นจริงคือ ต้องยอมรับว่าการทำแท้งเป็นการทำบาปบาปผิด ซึ่งเป็นการผิดหลักศีลธรรม ถ้าหากว่าตัดสินใจที่จะเลือกกระทำในสิ่งที่ผิดหลักศีลธรรม ประเด็นต่อมาที่จะนำมาพิจารณาคือ ทำอย่างไรจึงจะก่อให้เกิดบาปน้อย ซึ่งจะต้องมุ่งไปที่เจตนาว่า เจตนาในการกระทำนั้นจะต้องประกอบไปด้วยกุศลให้มาก ส่วนเรื่องผลประโยชน์เป็นประเด็นรองลงไปดังที่คณะว่า

จริยธรรมนี้มีอย่างน้อย 2 แบบ คือ แบบหนึ่งกำหนดเอาที่ประโยชน์เป็นหลัก อีกแบบหนึ่งเอาความจริงเป็นหลักและประโยชน์เป็นรอง ทางพุทธศาสนาถือว่า จริยธรรมต้องตั้งอยู่บนฐานของสังฆธรรมต้องสอดคล้องกับสังฆธรรมด้วย...เพราะฉะนั้นพุทธศาสนาจึงแยกออกเป็น 2 ชั้น ชั้นแรกต้องยอมรับความจริงว่าเป็นบาปบาปผิด เมื่อความจริงเป็นอย่างนั้นแล้ว ชั้นที่ 2 ในฐานะมนุษย์เราจะเลือกเอาอย่างไร ซึ่งเป็นตัวชี้สำคัญคือ เจตนา เจตนาจะเป็นตัวตัดสินเรื่องความบาปมากบาปน้อย³⁷

จากทัศนะนี้ สรุปได้ว่าแนวทางการตัดสินการกระทำในพุทธจริยศาสตร์นั้นถือความจริงเป็นหลักสำคัญ มิได้ผันแปรไปตามผลที่เกิดขึ้น ถ้าหากว่าพุทธจริยศาสตร์ถือเอาความผันแปรไปตามผลที่เกิดขึ้นก็มีใช้ลักษณะของสังฆธรรม ดังนั้นกรณีการทำแท้งจึงต้องยอมรับตามสังฆธรรมที่ว่า เป็นบาปบาปผิด และเมื่อจำเป็นที่จะต้องเลือก เจตนาจะเป็นตัวตัดสินเรื่องบาปมากบาปน้อย การที่หาทางออกโดยการกระทำให้บาปน้อยก็ต้องอาศัยกุศลเจตนาในการกระทำ

4.4 สรุป “เจตนา” กับการประยุกต์ใช้ตัดสินจริยธรรมกรณีต่าง ๆ

จากการที่ได้นำเสนอ “เจตนา” กับการประยุกต์ใช้ตัดสินจริยธรรม จะเห็นได้ว่า แม้ว่าสังคมและวิทยาการต่าง ๆ จะมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาทางจริยธรรม แต่ถ้ายึดหลักการทางพุทธจริยศาสตร์แล้ว “เจตนา” คือความตั้งใจ เป็นเกณฑ์ตัดสินที่สำคัญที่จะบอกว่าเป็นความดีหรือความชั่ว และในกรณีของความจำเป็นในการเลือกกระทำที่ผิดศีลธรรม “เจตนา” ก็ยังเป็นเกณฑ์ชี้วัดดีกว่าความผิดนั้นจะเป็นบาปมากหรือน้อย ในประเด็นนี้จึงเป็นทางออกหนึ่งของปัญหาที่เกิดขึ้น คือ การที่มีความจำเป็นจะต้องยอมทำผิดศีลธรรม เพื่อมุ่ง

³⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 66 – 68.

เอาประโยชน์อย่างอื่นก็ต้องเลือกกว่า เจตนาในการเลือกนั้นประกอบด้วยกุศลให้มาก เพื่อให้ส่วนที่เป็นความดี (บุญ) ประกอบอยู่ในการเลือกกระทำนั้น ๆ ด้วย

สำนักหอสมุด